

УДК: 324:325.8(460.25+410.5)(091)«201»

DOI: 10.26661/swfh-2019-52-065

Референдуми як політичний інструмент здобуття незалежності Каталонії та Шотландії

С. В. Білоножко

*Запорізький національний університет
b3bsv@ukr.net*

Ключові слова: автономія,
референдум, плебісцит,
Біла книга, сепаратизм,
«Брексіт».

В статті робиться спроба визначити зміст референдумів в Шотландії та Каталонії як політичного інструменту для здобуття незалежності. Здійснити порівняльну характеристику цього політичного інструменту у межах двох історичнорізних регіонів. Ключові завдання, що визначають напрямки опрацювання проблеми це: по-перше, виявлення актуальних чинників активізації сепаратизму на початку XXI століття; по-друге, вивчення історичних причин та сучасних особливостей сепаратистських настроїв, рухів в Каталонії і Шотландії; по-третє, в дослідження засобів і методів протидії іспанської влади сецесійним проявам в Каталонії і Шотландії, а також в аналізі їх трансформації останнім часом.

Referendums as a political tool for the independence of Catalonia and Scotland

Bilonozhko S.

Zaporizhzhia National University

Key words: autonomy, referendum,
plebiscite, white book, separatism,
«Brexit».

The article attempts to determine the content of referendums in Scotland and Catalonia as a political instrument for gaining independence. To make a comparative description of this political instrument within the two historically varied regions. For the form of a legal, uninterrupted political one, I will pour into the central government, at the expense of autonomy, and with the help of others, in such a way, sovereign, and in Scotland, and in Catalonia, in fraud, as reference.

In modern political processes, plebiscats and referendums, they are filled with the effective form of the direct political part of the public in political life. The key tasks defining the directions of problem solving are: firstly, the identification of topical factors of the intensification of separatism at the beginning of the twenty-first century; and secondly, the study of historical causes and modern features of separatist sentiment, movements in Catalonia and Scotland; and thirdly, in the study of means and methods to counter the Spanish power of secession in Catalonia and Scotland, as well as in the analysis of their transformation lately.

Therefore, a careful analysis of the official positions of all parties to this process is due to the fact that the unilateral withdrawal process will be in violation of international law, and if recognized, an unwanted precedent will be created that can be used to legitimize illegal referendums and to intensify separatist movements in other countries. This can be further weakened by the national governments of the countries, and without worrying about their best times, the European Union.

На початку XXI ст. все більше починає проявлятися криза взаємодії між центральною владою та автономними урядами Шотландії та Каталонії, що впливає на радикалізацію настроїв населення, в наслідок цього електоральне поле партій націоналістичного толку починає суттєво збільшуватись, а місцеві політичні еліти починають пошук альтернативних шляхів вирішення суттєвих регіональних питань. Так, за форму легального безпосереднього політичного впливу на центральний уряд, щодо розширення прав автономій, а згодом і задля здійснення спроб в такий спосіб отримати власну державність, і в Шотландії, і в Каталонії, було обрано референдум.

Проблема знайшла відображення в працях істориків, політологів та соціологів. Серед робіт британських авторів, що складають особливу цінність в питанні дослідження формування націоналістичних рухів в сучасній Великобританії є роботи історика, теоретика та критика націоналізму Ерика Гобсбаума [78].

Розвиток регіоналізму та проблему деволюції аналізує Н. МакКормік [83]. Процес розробки проєктів розширення автономії Шотландії та підготовки до конституційної реформи досліджували В. Богданор [82], М. Маквікар [84], Дж. Мітчелл [85].

Зокрема, дослідженням позицій консервативної і лейбористської партії щодо питання статусу регіонів, конституційної реформи, еволюції цієї позиції і діяльності лідерів, членів партій для втілення її в життя займаються С. П. Перегудов [74], В. Н. Істратов [70], Е. В. Ананьева [59].

В Україні проблема шотландського регіоналізму розглядається доволі слабо. Але неocenним внеском в неї стали дослідження С. В. Толстова [77], О. О. Казакова [71] про назрівання необхідності конституційних змін і ролі в них кельтських регіонів Сполученого Королівства, особливо Шотландії.

В іспанській, зокрема, та європейській політичній науці велика частина робіт присвячена проблемам сепаратизму та регіоналізму у сучасних унітарних та федеративних державах. Серед цих робіт варто виділити дослідників Марк Бош, Клаус-Юрген Нагель та Хав'єр Руперез [86].

В 2007 році вперше за 50 років на виборах в шотландський парламент найбільшу кількість голосів набрала Шотландська національна партія на чолі з Алексом Салмондом. Того року ШНП, а сам Салмонд зайняв пост першого міністра Шотландії. В черговий раз було порушено питання про незалежність регіону. Однак, партія отримала всього 47 мандатів, у той час, як для формування більшості були необхідні 65 місць, що унеможливило прийняття будь-яких законопроектів стосовно зміни статусу регіону [1].

Біла книга – офіційне урядове видання, яке як правило, призначене для підготовки законодавчого акту, мала чотири можливих варіанти голосування та була представлена 30 листопада 2009 року. Пізніше, 25 лютого 2010 року відбулася публікація законопроекту, після чого почалося громадське обговорення тексту. Проєкт передбачав наявність двох питань «так-ні» на референдумі, що стосуються подальшої деволюції і незалежності. Шотландська національна партія, кабінет якої був створений в умовах відсутності парламентської більшості, не змогла забезпечити підтримку свого проєкту з боку інших партій. Перед виборами до Парламенту 2011 року керівництво партії відкликала ініціативу. Повернутися до обговорення незалежності Шотландії Алекс Салмонд зміг тільки в 2011 році, коли його партія домоглася необхідного для формування уряду більшості – 69 місць з 129, і пообіцяла провести референдум в разі свого переобрання. Про плани провести референдум щодо незалежності Салмонд оголосив в травні 2011 року. 10 січня 2012 року урядом було оголошено передбачуваний час проведення референдуму, він був назначений на осінь 2014 року [2].

1 червня 2012 року було створено політичне об'єднання «Краще разом», що представляє партії, інші організації та приватних осіб, які виступають за голосування проти незалежності Шотландії на майбутньому референдумі.

15 жовтня 2012 року прем'єр-міністром Великобританії Девідом Кемероном і першим міністром автономного уряду Шотландії Алексом Салмондом підписано угоду, що визначає порядок проведення референдуму про незалежність Шотландії восени 2014 року [3].

21 березня 2013 року Перший міністр Шотландії Алекс Салмонд, під час засідання Парламенту оголосив датою проведення референдуму 18 вересня 2014 року. За його словами, виборці мають відповісти лише на одне питання: «Чи повинна Шотландія бути незалежною державою?». Також Салмонд зазначив: «Нинішнє покоління шотландців отримало можливість самостійно визначити майбутнє своєї країни на довгі роки» [4].

У документі, підготовленому урядом, було наголошено на необхідності прийняття конституції, яка «буде відображати цінності народу Шотландії». У разі схвалення питання, незалежність буде проголошена 24 березня 2016 року (в 1603 році в цей день Шотландія і Англія були об'єднані в династичну унію) [5].

26 листопада 2013 року Алексом Салмондом було презентовано «Білу книгу» – документ в 670 сторінок, що описував устрій нової держа-

ви. Згідно даному документу, у незалежній Шотландії пропонувалося, в якості валюти, залишити британський фунт стерлінгів, а главою держави – королеву Великобританії. Також було прописано ряд важливих пропозицій, таких як створення власних Збройних сил, вивезення з території Шотландії ядерної зброї, підняття мінімальної заробітної плати, законодавче забезпечення нагляду за малолітніми дітьми в спеціальних установах в обсязі 30 годин на тиждень, збір податків без підвищення ставок, незалежно від Лондона.

У своєму новорічному відеозверненні 31 грудня 2013 року, прем'єр-міністр Великобританії Девід Кемерон закликав шотландців проголосувати на референдумі проти відділення. Він сказав, що жителі Англії, Уельсу та Північної Ірландії хочуть, щоб Шотландія залишилася в складі Великобританії [6].

В 2014 році в Великобританії проводили ряд соціологічних опитувань. Була досліджена самоідентичність жителів регіону: ті хто вважають себе шотландцями, а не британцями склали абсолютну більшість – 88,6 %, за те що вони британці, а не шотландці висловились 10 %, однаково і британці, і шотландці – 18,6%, а більше шотландці ніж британці – 60,4%. Ті респонденти, які вважають себе більше британцями ніж шотландцями склали групу – 12,4% [7].

В соціопитуванні, що було проведено в серпні 2014 року з метою визначення громадської думки з приводу незалежності Шотландії. Опитування було проведено авторитетною британською агенцією зі статистичного аналізу YouGov та дало наступні результати: «так» відповіли 47%, «ні» – 53%. Безпосередньо перед референдумом в вересні 2014 року позитивну відповідь дали 52%, опитаних, а проти незалежності виступило 49% [8].

Але не дивлячись на це в день референдуму 18 вересня 2014 року шотландці проголосували за те, щоб залишитися в Сполученому Королівстві. Більшістю голосів ідею незалежності було відкинуто.

Свій голос за відповідь «Ні» висказали 2 001 926 чоловік (55%), в той час як «за» проголосували 1 617 989 осіб (45%). Явка на референдумі була рекордною – 84,5%. Оплотом прихильників незалежності стали всього чотири округи з 32, серед яких, виділяється Глазго («так» – 53,5%, 194 779 чоловік) [9].

Як бачимо, великий відсоток учасників референдуму приймали рішення безпосередньо біля урни для голосування.

Після референдуму лідер ШНП та перший прем'єр Шотландії Алекс Салмонд, визнавши волевиявлення шотландців легітимним та гідним поваги, оголосив про власну відставку. На цьому

посту його змінила Нікола Старджен, яка майже відразу оголосила про другий референдум.

Проте, раніше, ніж повторний плебісцит Шотландії, був проведений інший масштабний референдум, який був націлений на вихід не окремого регіону, а усього королівства з числа країн-учасниць ЄС. Цей процес отримав символічну назву «Brexit», що означає «Британський вихід».

Під час референдуму 23 червня 2016 роки за вихід Великобританії з Європейського союзу висловилися 51,9% тих, хто проголосував, відповідно за продовження членства в ЄС виступило 48,1% виборців [10].

Серед суб'єктів Великобританії підсумки голосування різнилися: жителі Шотландії і Північної Ірландії висловилися переважно проти виходу, а представники Англії (не рахуючи столиці) і Уельсу – за. Проте рішення виходу для Уряду Великобританії є офіційним і безповоротним. Після оголошення результатів у відставку пішов Девід Камерон, а його пост зайняла Тереза Мей, яка проголосила про «жорстку» форму виходу Британії, яка передбачає вихід з єдиного ринку.

Шотландія є найбільш єврооптимістичним регіоном Великобританії і економічнозалежна від імпорту власного виробництва, тому процес «Брекстіту», став ще одним аргументом на користь лідерів ШНП, щодо проведення повторного референдуму. За словами першого міністра Ніколи Старджен: «Уряд Великобританії нітрохи не просунувся на шляху до компромісу з шотландцями, після голосування з питання виходу країни з Євросоюзу. Уряд Шотландії неодноразово направляв в Лондон пропозиції, які дозволили б території залишитися членом єдиного європейського ринку в разі виходу Великобританії з ЄС».

28 березня 2017 року Парламент Шотландії прийняв пропозицію щодо повторного референдуму про незалежність. За новий референдум проголосували 69 депутатів регіонального парламенту, проти – 59. Новий референдум заплановано на осінь 2018 – весну 2019 року [11].

Процедура виходу Британії з ЄС стартувала 29 березня 2017 року і триватиме близько двох років. Саме тому прем'єр Великобританії Тереза Мей в переговорах закликала першого міністра Шотландії Ніколу Старджен притримати ідею незалежності до 2019 року, коли можливо шотландці зможуть оцінити переваги виходу з ЄС та перші позитивні зміни, які принесе «Брексіт». Адже внутрішньополітичний розрив Королівства, ще більше спричинить шкоду ослабленій своїм Великобританії новим зовнішнім курсом.

Нікола Старджен вирішила призупинити підготовку до нового референдуму, проте за її словами:

«Ми зовсім не відкидаємо думку про проведення референдуму до 2021 року». Що означає низку майбутніх переговорів, або навіть торгів з центральним урядом, щодо розширення автономії або фінансової вигоди для регіону [12].

Маючи за зразок шотландський регіоналізм, Каталонська влада мала наміри також провести аналогічний референдум, але, безумовно, з позитивним результатом. Цей процес почався задовго до самого Каталонського референдуму.

У жовтні 2004 року відбулася зустріч лідерів всіх автономій з головою центрального уряду Іспанії Хосе Луїсом Родрігесом Сапатеро, на якій обговорювалася можливість і готовність правлячої партії, провести реформу системи автономій.

Серед більшості автономій Каталонія найактивніше включилася в цей процес. В грудні 2003 року Паскуаль Марагалл став президентом Каталонії. У своїй інавгураційній промові він пообіцяв жителям регіону провести реформу автономного статуту. У лютому 2004 року парламент сформував комісію, головним завданням якої було скласти новий текст закону про автономний статус Каталонії. Вже через рік, 30 вересня 2005, Генералітет більшістю голосів схвалив проект нового Статуту. 2 листопада документ був переданий до центрального уряду в Мадриді, де проект повинен був пройти розгляд конституційною комісією Конгресу, а також обговорення і схвалення в Генеральних кортесах. В іспанських офіційних інститутах влади і в суспільстві розгорнулися запеклі дебати, як щодо самого факту зміни статуту Каталонії, так і змісту документа [13].

У первинному варіанті тексту було досить багато невідповідностей, діючої в країні конституції і законів, які необхідно було усунути.

По завершенню розгляду проекту нового Статуту конституційною комісією Конгресу депутатів, в документ були внесені значні поправки. А потім оновлений текст Статуту надійшов на розгляд в Генеральні кортеси. 1 квітня 2006 року він був схвалений Конгресом депутатів, 11 травня – Сенатом. 18 червня 2006 року текст нового автономного Статуту було винесено на референдум, в ході якого каталонці, більшістю голосів – 74%, висловилися за схвалення документа.

Після затвердження тексту Статуту парламентами Каталонії і Іспанії, на вимогу опозиційної Народної партії Іспанії, Конституційним судом країни текст Статуту був узятий до вивчення та прийняття остаточного рішення. Статут автономної області Каталонія від 2006 року вводив нові автономні повноваження області, включаючи визначення каталонців як окремої нації. Так як розгляд тривав три роки, почало назрівання збіль-

шення невдоволенень в каталонському суспільстві [14, 37].

Затягування Конституційним судом Іспанії остаточного рішення стало однією з головних причин того, що в 2009 керуючись статтею 92 Конституції Іспанії, яка визначає, що консультативний референдум – «політичне рішення особливого значення», було проведено консультативні референдуми. Громадське об'єднання «Рух за самовизначення муніципалітету Ареньш-да-Мун» став ініціатором першого з них.

Першим місцевим референдумом про незалежність автономної області Каталонія став референдум, який відбувся 13 вересня 2009 року в містечку Ареньш-де-Мунте. В консультативному референдумі брали участь тільки жителі муніципалітету, які відповідали на питання «Чи згодні Ви з тим, щоб Каталонія стала правовою, незалежною, демократичною і соціально-орієнтованою державою, яка б входило до Європейського Союзу?»

Друга хвиля почалася 12 грудня 2009 в одному з найменших муніципалітетів Каталонії Сан-Жауме-де-Фрунтанья і продовжилася на наступний день, 13 грудня 2009 року в 166 муніципалітетах по всій автономії, в яких взяли участь 200 тис. чоловік, що склало приблизно 30% від загальної чисельності виборців. Третя і четверта хвилі голосування відбулися 28 лютого 2010 року (в муніципалітетах Алп, Бреза, Усталрік, Бідрерас, Паламос, Лінас-дель-Вальєс, Калдас-да-Монбуї, Сан-Феліу-де-Кузінас, Сант-кірза-дель-Вальєс, Бегес, Молинс-де-Рей, Монблан, Вендрель і Аграмун), 24 квітня (в муніципалітеті Аспаррагера) і 25 квітня (в середніх і великих містах Балагер, Сал, Саррія-да-Ті, Жироні, Сабадель, Манрезі, Ладе-Уржель і в столиці Каталонії, Барселоні) [15].

Однією з особливостей референдумів був дозвіл на голосування, що надавався іммігрантам і негромадянам Іспанії, які постійно проживають на території Каталонії. Самі іммігранти позитивно оцінили цей дозвіл, відзначаючи високу ступінь інтеграції в каталонське суспільство.

У 2010 році Конституційний суд частково скасував політичні зміни автономного статусу Каталонії, що пропонувалися Статутом регіону від 2006 року. Так, каталонці знову втратили можливість утримувати більшу частину податків, а також право називатися нацією.

Цей етап поклав початок швидкому росту протестних настроїв в Каталонії. За останні сім років – з 2010 по 2017 – число прихильників відділення від Іспанії зросло з 15% до більше ніж – 40.

У 2011 році на парламентських виборах Іспанії перемогла «Народна партія», очолювана Маріано Рахой, який не користується популярністю

у каталонців. На хвилі економічної кризи каталонці, які приносять в іспанську скарбницю 1/5 від загальних доходів 17 регіонів Іспанії, почали говорити, що їх «обкрадає» центральна влада Мадриду. З цього часу, по відношенню до Каталонії склалася політика, про яку дослідник барселонського Інституту вивчення самоврядування Марк Санджауме-Кальвет зазначив, що Маріано Рахой весь час розмовляє з Каталонією не мовою політики, а «мовою суду».

Нинішню ситуацію, що характеризується політичною заблокованістю Каталонії з боку центрального уряду та Конституційного суду Іспанії, каталонці намагались подолати проводячи численні демонстрації. 10 липня 2010 року відбувся мітинг під гаслом «Ми – нація, нам вирішувати!», а 11 вересня 2012 року під гаслом «Каталонія – нова європейська держава!». Метою даних демонстрацій став протест з боку каталонського суспільства щодо прояву неповаги з боку Іспанії до рішень народу Каталонії.

27 вересня 2012 року, рішенням № 742/IX Парламенту Каталонії було підтверджено необхідність того, що народ Каталонії вільно та у демократичний спосіб може визначати своє майбутнє, шляхом проведення референдуму. 25 листопада 2012 року в результаті парламентських виборів до Женералітету Каталонії, нову більшість парламенту сформували прибічники каталонської незалежності [16, 36].

23 січня 2013 року для здійснення цього процесу, Парламент Каталонії X-го скликання проголосив Декларацію про суверенітет Каталонії, на своєму першому засіданні, представляючи волю каталонського громадянського суспільства. В тексті Декларації було визначено, що у 2014 році відбудеться референдум з питання відокремлення регіону [17, 5].

У цей час було проведено соціопитування щодо визначення каталонців. За результатами – «лише іспанцями» себе вважають 4,94% каталонців; «більше іспанці, ніж каталонці» – 2,87%; 37,49% респондентів, найбільший відсоток, вважають себе «однаково і іспанцями, і каталонцями». Проте, у сумі ті, хто самоідентифікує себе «більше каталонцями, ніж іспанцями» – 26,17% та «лише каталонці» – 24,18%, безперечно, складають більшість. За результатами опитування не визначились лише 1,54% респондентів [18]. Дані результати ще більше вселяли надію в успіх майбутнього референдуму прибічникам незалежності регіону.

Проте, проведення референдуму в Каталонії було заборонено Конституційним судом Іспанії, замість нього, 9 листопада 2014 в Каталонії уряд на чолі з Артуром Масом провів загальнокаталон-

ське опитування-консультацію [19, 15].

Питання, що було винесено на голосування було сформульовано наступним чином: «Чи бажаєте ви, щоб Каталонія стала незалежною державою?». У голосуванні взяло участь 2,1 млн. осіб, з яких 80,76% відповіли «так». При цьому більшість спостерігачів відзначили, що такий високий відсоток був отриманий за рахунок того, що противники незалежності проігнорували даний захід [20, 3].

Проте, після оголошення результатів кілька каталонських партій від ультралівих до ультраправих, будучи різними за політичним спектром та програмними засадами, – об'єдналися в коаліцію «Разом – за Так!» і пообіцяли виборцям провести «повноцінний» референдум через 18 місяців після перемоги на виборах.

Згідно з опитуваннями, проведеними в грудні 2016 року, за незалежність було 44,9%, проти – 45,1%. На початку вересня 2017 року 47% каталонців були «за» відділення від Іспанії і 44,4% – «проти». За пізнішими опитуваннями, незалежність Каталонії підтримує 41% жителів автономного співтовариства, 49% виступають проти. При цьому голосування, на думку 60% каталонців, не є легітимним і не може мати будь-яких юридичних наслідків. За проведення референдуму про статус автономного співтовариства виступають 80% каталонців, проте більшість з них вважає, що воно повинно бути погоджено з владою в Мадриді. Згідно з опитуванням, проведеним соціологічною службою SocioMétrica для інтернет-видання El Esprañol, за незалежність виступало 50,1% каталонців, проти – 45,7% [21].

9 червня 2017 року каталонським урядом було оголошено, що днем проведення референдуму про незалежність Каталонії призначено на 1 жовтня 2017 року. 29 серпня 2017 року представники двох каталонських партій «Разом – за Так!» і «Кандидатура народної єдності» представили парламенту Каталонії законопроект, який встановлював порядок дій щодо виходу Каталонії зі складу Іспанії.

У вересні 2017 року попри заборони центрального уряду, щодо проведення референдуму, місцевою владою Каталонії було розпочато референдум з питання незалежності регіону. Питання, винесене на референдум було сформульовано наступним чином: «Чи хочете ви, щоб Каталонія була незалежною державою в формі республіки?» [22].

6 вересня каталонський парламент схвалив Закон «Про референдум самовизначення Каталонії». За законопроект проголосували 72 парламентарія, 60 – проти, а троє утрималися. В цей же

день він був підписаний і головою Женералітету Каталонії Карлосом Пучдемоном. Після 12 годин обговорень, 8 вересня, націоналістичною більшістю парламенту Каталонії, було затверджено юридичний порядок виходу регіону зі складу Іспанії. За відповідний законопроект «Про правовий і установчий перехідний період республіки» проголосували 72 депутати, 12 депутатів від партії «Каталонія, так ми зможемо» – утрималися, решта депутатів в знак протесту проти «недемократичної», на їхню думку, процедури прийняття закону покинули зал засідань і в голосуванні не брали участь. Якщо жителі регіону в більшості проголосують «за» відділення від Іспанії, то вже 2 жовтня розпочнеться імплементація положень закону «Про правовий і установчий перехідний період республіки» [23].

Так як Мадрид вважає проведення референдуму незаконним, Конституційний суд Іспанії призупинив дію всіх документів з приводу голосування з питання незалежності 1 жовтня, прийнятих Женералітетом і каталонським парламентом. Таким чином, всі подальші дії каталонської влади з підготовки референдуму були незаконними.

20 вересня в Каталонії були заарештовані чотирнадцять чиновників різного рівня (пізніше всі були відпущені), серед яких були глави економічного і податкового відомств Каталонії і співробітники міністерства телекомунікацій, а також праці і соціальних питань. У відповідь на це в автономії і по всій країні пройшла хвиля мітингів на підтримку незалежності. Майже 10 млн. віддрукованих бюлетенів для голосування, було конфісковано. Після чого активісти закликали жителів самим роздруковувати бюлетені. Усі сайти, що так або інакше мали відношення до референдуму були заблоковані. Представники уряду Каталонії підтвердили, що їх зусилля по організації референдуму були серйозно підірвані. Мадрид заблокував 1,4 млрд. євро податкових надходжень з автономії та взяв на себе основні виплати, які раніше перебували в руках каталонського уряду – це охорона здоров'я, освіта, соціальні та інші послуг.

Ще до початку голосування доступ до деяких дільниць був перекритий активістами транспортом і дорожніми блоками; в інших місцях люди зайняли ділянки з ночі, щоб не дати їх заблокувати. Цивільна гвардія і Національна поліція за розпорядженням федеральної влади намагалися не допустити каталонців на пункти голосування. Школи відключалися від інтернету і електрики. Поліція заявила, що їй вдалося взяти під контроль більшу частину з 2315 дільниць, протягом дня вдалося закрити ще близько 300 ділянок. Були вилучені документи, бюлетені та урни. Однак, на інших дільницях голосування пройшло

десь прямо на вулиці. Поліція Каталонії відмовилася виконувати рішення Верховного суду Іспанії про закриття дільниць для голосування за незалежність Каталонії. На тих ділянках, куди не прийшли іспанські силовики, люди стояли в довгих чергах, щоб проголосувати. Всього було вилучено близько 700 тис. заповнених бюлетенів та вони не включені в підрахунок голосів [24].

Референдум обернувся масовими заворушеннями, яким багато в чому посприяли надмірно жорсткі дії правоохоронців. Проти тих, хто хотів висловити свою позицію з приводу незалежності регіону, в хід йшли палиці і гумові кулі. За даними Женералітета, від дій гвардійців постраждали 1 066 осіб. Іспанська влада вважає застосування сили пропорційною відповіддю на незаконні події в Каталонії, і що правоохоронці діють вельми професійно. При цьому місцева поліція не бере участі в розгоні голосуючих, а подекуди навіть захищає людей.

За офіційними результатами, 1 жовтня 2017 роки за вихід Каталонії зі складу Іспанії віддали свої голоси 2 044 038 осіб, що становить 90,18% від загальної кількості дійсних голосів. «Проти» проголосувало 177 547 осіб (7,83%), 44 913 бюлетенів виявилися порожніми (1,98%), ще 19 719 було визнано недійсними. Всього було подано 2 286 217 голосів, що становить 43,03% від загального числа виборців (5 313 564). Фактично явка була вищою, і всі дані без урахування понад 700 тисяч заповнених бюлетенів, які іспанською поліцією вдалося вилучити. Багато, хто з голосуючих першопочатково не були прихильниками незалежності, або взагалі не збиралися брати участь у волевиявленні, проте у відповідь на силові дії Мадриду виступили за незалежність [25].

Після референдуму Пучдемон заявив, що для врегулювання розбіжностей між Барселеною і Мадридом необхідно посередництво третіх сил. Влада також не очікує автоматичного визнання незалежності з боку інших країн.

Після проведення референдуму деякі найбільші іспанські компанії прийняли рішення або про перенесення своїх штаб-квартир в інші регіони, або про припинення бізнес-процесів на території Каталонії. Також істотно скоротилося зростання прямих інвестицій, в тому числі і іноземних, в економіку Каталонії, а міжнародні фінансові корпорації почали попереджати клієнтів про можливі ризики інвестицій.

8 жовтня 2017 року організація «Каталонська громадянське суспільство» провела марш під назвою «Досить! Повернемося до здорового глузду» проти незалежності Каталонії, в якому за даними поліції взяло участь близько 350 тис. осіб.

10 жовтня 2017 року Карлос Пучдемон виступив у Женералітеті та підписав документ про незалежність. 19 жовтня 2017 року уряд Іспанії почав процес позбавлення Каталонії автономії, згідно статті 155 Конституції Іспанії. 21 жовтня, за рішенням Конституційного суду Іспанії, уряд Каталонії було відправлено у відставку.

27 жовтня парламент Каталонії проголосив незалежність Республіки Каталонія (за проголосували 70 депутатів з 135, 10 – проти, двоє утрималися, депутати від опозиційної меншості були відсутні в знак протесту; політичну основу прихильників незалежності склали партії «Разом – за Так!» (Junts pel Sí) і «Кандидатура народної єдності» (CUP). І через годину Сенат Іспанії більшістю в 241 голос проти 47 при одному, що утримався проголосував за введення в дію 155-ї статті Конституції Іспанії, яка регламентує порядок встановлення прямого правління з Мадрида. Цей крок підтримали сенатори від правлячої Народної партії, опозиційної Іспанської соціалістичної робочої партії і ліберальної Громадянської партії. Відповідно до зазначеної процедури, каталонський парламент розпущений, дострокові вибори призначені на 21 грудня [26].

Узагальнюючи треба зазначити, що референдум дійсно є відображенням демократії та формою безпосередньої участі та впливу громадян на політичні процеси. Проте, референдум може вважатися легітимним, лише в тому випадку, коли він є конституційно правомірним та узгодженим з центральною владою. В цьому контексті варто відзначити референдум в Шотландії, проведення

якого повністю відповідало чинному законодавству Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії. Однак, ситуація з референдумом, проведеним в Каталонії, є складнішою. Через те, що каталонське питання може стати розмінною монетою на міжнародній арені для політичних акторів, зацікавлених в ослабленні Європейського Союзу. Але і для самого ЄС, каталонські події ускладнили переговори з Великобританією з приводу «Брексіту». Адже, якщо раніше ЄС для визнання незалежності Шотландії, мав можливість тиску на Великобританію, то тепер підтримка сценарію швидкого шляху здобуття Шотландією незалежності, поставить аналогічне питання перед керівництвом ЄС, і щодо долі Каталонії. В разі відмови ЄС, Каталонія може звернутись до Великобританії за підтримкою, яку Королівство може надати у відповідь ЄС, у разі відмови британським пропозиціям щодо «Брексіту» в повному обсязі. Іспанія в цій ситуації також усвідомлює складність власної позиції, оголосивши про готовність підтримати результати референдуму в Шотландії, але водночас про незгоду з її прийняттям до ЄС.

Офіційна позиція усіх сторін цього процесу пояснюється тим, що процес одностороннього виходу відбуватиметься з порушенням норм міжнародного права, і в разі визнання створиться небажаний прецедент, який може бути використаний для легітимації незаконних референдумів та активізації сепаратистських рухів у інших країнах. Це може ще більше ослабити і національні уряди країн, і, без того переживаючи не найкращі свої часи, Європейський Союз.

Джерела та література

1. Salmond sets his sights on 2007 [Електронний ресурс] // BBC. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/scotland/4273478.stml. – Назва з екрану.
2. Scottish Elections (Reduction of Voting Age) Bill [Електронний ресурс] // The Scottish parliament. – Режим доступу: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/Bills/88272.asp>. – Назва з екрану.
3. David Cameron : no need for second referendum on Scottish independence [Електронний ресурс] // The Telegraph. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11872846/David-Cameron-no-need-for-second-referendum-on-Scottish-independence.htmlc>. – Назва з екрану.
4. Scottish Independence Referendum Bill [Електронний ресурс] // The Scottish parliament. – Режим доступу: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/Bills/61076.aspx>. – Назва з екрану.
5. Scotland's Future [Електронний ресурс] // The Scottish parliament. – Режим доступу: <http://www.gov.scot/Resource/0043/00439770.pdf>. – Назва з екрану.
6. David Cameron : no need for second referendum on Scottish independence [Електронний ресурс] // The Telegraph. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11872846/David-Cameron-no-need-for-second-referendum-on-Scottish-independence.htmlc>. – Назва з екрану.
7. Detailed characteristics on Ethnicity, Identity, Language and Religion in Scotland [Електронний ресурс] // National Records of Scotland. – Режим доступу: <https://www.nrscotland.gov.uk/news/2014/census-2011-release-3a>. – Назва з екрану.
8. YouGov Survey Results [Електронний ресурс] // YouGov. – Режим доступу: https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/vt3dw4u8k5/Scotland_EndofAug_Times_Sun_Website.pdf – Назва з екрану.
9. Scottish Referendum 2014: Scotland's choice [Електронний ресурс] // Gov.uk. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/scottish-referendum-2014-scotlands-choice>. – Назва з екрану.

10. EU referendum results [Електронний ресурс] // The Electoral Commission. – Режим доступу: <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information> – Назва з екрану.
11. 7. Scottish parliament votes for second independence referendum [Електронний ресурс] // The guardian. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/politics/2017/mar/28/scottish-parliament-votes-for-second-independence-referendum-nicola-sturgeon>. – Назва з екрану.
12. Hope C. Scottish independence referendum: what Nicola Sturgeon said and what she really meant [Електронний ресурс] // The Telegraph. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/13/scottish-independence-referendum-nicola-sturgeon-said-really/> – Назва з екрану.
13. Каспрук В. Каталонія може зруйнувати монолітність Іспанії / В. Каспрук // Українське слово. – 2005. – 16-22 листоп. (№ 46). – С. 6.
14. Rupérez J. La unidad nacional y los riesgos del independentismo Catalá / Javier Rupérez // Cuadernos de Pensamiento Político. – No. 41. – Marzo, 2014. – P. 33–43.
15. Червінка І. Перспективи реалізації мирного підходу до здобуття незалежності у Каталонії / І. Червінка // Вісник Львівського університету. Сер.: Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32. – С. 121–127.
16. Лазарева А. Свій дім і своя війна: прихильники незалежності Каталонії не виключають серйозного й тривалого протистояння з Мадридом / А. Лазарева // Український тиждень. – 2015. – № 35. – С. 36–37.
17. Загоруйко Ю. Каталонія бажає незалежності / Ю. Загоруйко // Дзеркало тижня. – 2013. – 21-27 вересня (№ 34). – С. 5.
18. Self-identified nationality of people living in Catalonia in May 2014 [Електронний ресурс] // The Statistics Portal. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/326790/catalans-on-the-political-spectrum> – Назва з екрану.
19. Лунев С. Ніколи ми не будемо братами: незалежні настрої каталонців – привід для Мадрида задуматися над перспективами співіснування з Барселеною / С. Лунев // Закон і бізнес. – 2014. – 15-28 листопада (№ 45–46). – С. 15.
20. Головка О. Сюрреалістичні прагнення нащадків Далі: прихильникам сепаратизму не варто ідеалізувати опитування про незалежність Каталонії / О. Головка // Урядовий кур'єр. – 2014. – 12 листопада (№ 210). – С. 3.
21. Sep17. Elecciones Cataluña 21D estimación de voto (1ª oleada) [Електронний ресурс] // SocioMétrica. – Режим доступу: <http://sociometrica.es/2017/09/sep17-elecciones-cataluna-21d-estimacion-de-voto-1a-oleada/>. – Назва з екрану.
22. The Referendum will be on October 1st: «Do you want Catalonia to be an independent State in the form of a republic?» [Електронний ресурс] // Catalan News Monitor. – Режим доступу: <http://catalanmonitor.com/2017/06/09/the-referendum-will-be-on-october-1st-do-you-want-catalonia-to-be-an-independent-state-in-the-form-of-a-republic/>. – Назва з екрану.
23. Spain's crisis re-ignited as Catalan separatists win vote [Електронний ресурс] // Reuters. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia/spains-crisis-re-ignited-as-catalan-separatists-win-vote-idUSKBN1EG13A>. – Назва з екрану.
24. Spain is trying to block Catalonia's independence referendum tomorrow. What's going on? [Електронний ресурс] // The Washington Post – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/09/30/spains-trying-to-block-catalonias-independence-referendum-tomorrow-whats-going-on/?utm_term=.c8d98a80b905. – Назва з екрану.
25. Spain's crisis re-ignited as Catalan separatists win vote [Електронний ресурс] // Reuters. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia/spains-crisis-re-ignited-as-catalan-separatists-win-vote-idUSKBN1EG13A>. – Назва з екрану.
26. Catalans declare independence as Madrid imposes direct rule [Електронний ресурс] // BBC. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-europe-41780116> – Назва з екрану.